

Capitolul V

RĂSPUNDEREA JURIDICĂ

Obiective:

- definirea conceptului de „răspundere juridică”;
- explicarea principiilor răspunderii juridice și importanța acestora;
- analizarea condițiilor atragerii răspunderii juridice;
- explicarea formelor răspunderii juridice.

V.1. Noțiunea de „răspundere juridică”

Răspunderea juridică este o formă de răspundere socială, reglementată prin intermediul normelor juridice emise de către stat, a căror respectare este asigurată, la nevoie, prin coerciție statală.

Astfel, singurul fundament al instituirii răspunderii unei persoane îl constituie încălcarea de către aceasta a normelor juridice. Cu alte cuvinte, conduita ilicită a persoanei determină aplicarea sancțiunii prevăzute de lege. Conduita contrară legii se poate materializa în infracțiuni, delikte civile, abateri disciplinare, contravenții etc.

Declanșarea răspunderii juridice și stabilirea formei sale concrete de manifestare este atribuită unor autorități special abilitate în acest sens.

Angajarea răspunderii presupune determinarea exactă și fermă, prin intermediul normelor juridice, a sancțiunilor de către autoritățile statului responsabile cu stabilirea și aplicarea acestora.

Tragerea la răspundere a unei persoane presupune operativitate, între momentul încălcării normei juridice și momentul sancționării, trebuind să existe o perioadă cât mai scurtă de timp, asigurându-se, astfel, eficiența aplicării legii.

V.2. Principiile răspunderii juridice

Angajarea răspunderii juridice pentru subiecții de drept se realizează cu respectarea anumitor reguli, cu grad de principiu.

Principiul legalității răspunderii constă în aceea că raportul juridic nu poate opera decât în condițiile și în cazurile prevăzute de lege, în forma și în limitele stabilite de aceasta, potrivit unei anumite proceduri desfășurată de organele special investite în acest sens.

Principiul răspunderii pentru fapta săvârșită cu vinovăție presupune ca autorul faptei să răspundă numai atunci când și-a dat seama sau trebuia să își dea seama de rezultatul faptei sale și de semnificația social-juridică periculoasă.

Principiul răspunderii personale presupune că răspunderea juridică revine celui efectiv vinovat de comiterea faptei, regulă absolută în cazul sancțiunilor represive (răspundere penală, răspundere contravențională). În cazul formelor răspunderii reparatorii, civile, există, uneori, și răspunderea pentru fapta altuia. De exemplu, răspunderea părinților pentru fapta copiilor lor minori.

Principiul unicității răspunderii stabilește regula potrivit căreia răspunderea se angajează pentru o singură faptă săvârșită, generând o singură sancțiune. Bineînțeles, aceasta nu înseamnă că sancțiunea nu poate fi cumulativă (de exemplu, pedeapsa cu închisoarea și interzicerea unor drepturi, plata unei amenzi și interzicerea unui drept etc.).

Principiul justeței sau proporționalității răspunderii în raport cu fapta săvârșită impune corelarea răspunderii, a pericolului ei social sau a întinderii pagubei, a formei de vinovăție cu care a fost săvârșită (intenție sau culpă), printr-o individualizare și proporționare corectă și concretă.

Principiul umanismului răspunderii penale presupune că sancțiunea aplicată și constrângerea prin intermediul acesteia de către făptuitor are un rol educativ și vizează reintegrarea socială a acestuia, fără a provoca suferințe inutile celui vinovat.

Principiul perseverenței prin răspundere instituie regula potrivit căreia sancționarea celui vinovat are rolul de a preveni săvârșirea în continuare a unor fapte ilegale. Astfel, sancționarea promptă a celui vinovat are putere de exemplu pentru ceilalți indivizi.

Principiul celerității sau operativității tragerii la răspundere presupune că momentul angajării răspunderii juridice și cel al aplicării sancțiunii trebuie să fie cât mai aproape de cel al comiterii faptei.

V.3. Funcțiile răspunderii juridice

Tragerea la răspundere a subiecților de drept are o *funcție preventivă* în sensul anticipării comportamentului ilicit. Sancțiunea, în sine, descurajează încălcarea normelor juridice.

Aplicarea unei sancțiuni ca rezultat al nerespectării normelor juridice imprimă răspunderii juridice o *funcție sancționatoare*.

V.4. Condițiile angajării răspunderii juridice

Subiecții de drept pot fi trași la răspundere în momentul încălcării normelor juridice prin respectarea unor condiții generale de instituire a răspunderii juridice. Acestea sunt: existența faptei, existența prejudiciului, a legăturii de cauzalitate între faptă și prejudiciu, precum și existența vinovăției făptuitorului.

V.4.1. Fapta ilicită

Fapta ilicită constă într-o încălcare a normelor juridice. Caracterul său ilicit este dat de comparația care se realizează între comportamentul prescris de normă și cel care se manifestă în realitate. Conduita ilegală a subiectului de drept se poate materializa într-o acțiune sau o inacțiune.

Acțiunea reprezintă atitudinea activă a autorului faptei ilicite sancționat, pentru că s-a manifestat printr-o conduită interzisă, de normele juridice prohibitive, reguli de drept care interzic subiectului de drept să acționeze, obligându-l la o abținere.

Inacțiunea constă într-o conduită de abținere sau omisiune de la realizarea unei acțiuni cerute de lege unei persoane care este obligată să o săvârșească. Cu alte cuvinte, subiectul de drept manifestă în mod deliberat pasivitate atunci când este obligat să acționeze potrivit normei juridice. De exemplu, lăsarea fără ajutor a unei persoane a cărei viață, integritate fizică, sănătate este pusă în pericol constituie, în anumite condiții, infracțiune, sancționată de norma juridică penală.

Conduita ilicită poate îmbrăca mai multe forme, în funcție de normele juridice care sunt încălcate: infracțiune, pentru încălcarea normelor penale; contravenție și abatere administrativă, pentru încălcarea normelor administrative; delict civil, pentru încălcarea anumitor norme civile; abatere disciplinară pentru încălcarea normelor de drept al muncii.

V.4.2. Prejudiciul

Prejudiciul sau rezultatul socialmente dăunător constă în efectul sau consecința care decurge din săvârșirea faptei ilicite. Prejudiciul este suferit de către un subiect de drept, ca urmare a acțiunii sau inacțiunii unui alt subiect de drept.

Din punctul de vedere al naturii faptei ilicite, prejudiciul poate fi material (patrimonial) și moral (nepatrimonial). Prejudiciul material presupune transformări în lumea materială care pot fi evaluate în bani: distrugerea sau degradarea unor bunuri, sustragerea unor bunuri etc.

Prejudiciul moral poate consta în rezultatul necuantificabil în bani al unei fapte ilicite: atingerea adusă onoarei, demnității unei persoane, tulburări fizice și psihice cauzate unei persoane, vătămarea corporală adusă unei persoane sau decesul provocat acesteia etc.

În unele situații, natura prejudiciului influențează măsura sancțiunii care va fi aplicată în funcție de aprecierea pericolului social al faptei ilegale. De exemplu, în materie penală, decesul provocat al unei persoane se sancționează mai aspru decât vătămarea corporală a acesteia.

V.4.3. Legătura de cauzalitate între fapta ilicită și prejudiciu

Existența oricărei transformări survenite natural sau artificial se bazează pe o înlănțuire de cauze și efecte.

Cauzalitatea reprezintă un ansamblu de fenomene legate între ele, care determină sau condiționează producerea unui fenomen.

Legătura dintre cauză și efect poartă în drept denumirea de raport de cauzalitate sau legătură de cauzalitate. Aceasta poate fi simplă sau complexă (lanț causal).

În cazul răspunderii juridice trebuie determinat dacă fapta ilicită, așa cum a fost ea săvârșită, este într-adevăr cauza efectului negativ produs, materializat sub forma prejudiciului. De exemplu, în dreptul penal, determinarea cauzalității este realizată prin evaluarea modalităților și condițiilor de săvârșire a faptei, a atitudinii celui care a săvârșit-o.

V.4.4. Vinovăția

Vinovăția reprezintă atitudinea psihică a subiectului de drept față de fapta săvârșită și de rezultatul acesteia. În realitate, vinovăția este manifestarea unei atitudini psihice, conștient negative, față de valorile apărute prin intermediul normelor juridice.

Vinovăția se poate manifesta sub două forme: intenția și culpa.

Fapta este săvârșită cu *intenție* atunci când persoana prevede rezultatul faptei sale, urmărind producerea lui sau, deși nu îl urmărește, acceptă posibilitatea producerii lui.

Faptele se mai pot săvârși din imprudență sau din neglijență, situație numită în drept *culpă*. Astfel, imprudența presupune că subiectul de drept prevede rezultatul faptei sale, dar nu îl acceptă, socotind fără temei că el nu se va produce. Din contră, neglijența presupune că subiectul de drept nu prevede rezultatul faptei sale, deși trebuia și putea să îl prevadă.

Uneori, există circumstanțe care pot determina înlăturarea vinovăției. De exemplu, normele penale consideră legitima apărare, iresponsabilitatea, minoritatea, eroarea, cazul fortuit etc. drept cauze de înlăturare a vinovăției.

Unii autori consideră o condiție a angajării răspunderii juridice și capacitatea juridică a autorului faptei. Capacitatea recunoscută de lege pentru a răspunde juridic diferă în funcție de norma juridică încălcată și de valorile sociale cărora li se aduce atingere. Bineînțeles, punctul de plecare în stabilirea responsabilității juridice a subiectelor de drept este capacitatea juridică generală recunoscută acestora, cu excepțiile necesare instituite de lege. De exemplu, minorul sub 14 ani nu va răspunde pentru încălcarea normelor penale, contractul de muncă încheiat de către minorul sub 16 ani va fi considerat nul, orice act comercial încheiat de o persoană sub 18 ani, pretinzând a avea calitate de comerciant, va fi considerat nul etc.

V.5. Formele răspunderii juridice

Răspunderea juridică cunoaște mai multe forme, în funcție de normele juridice încălcate de către subiectul de drept, încălcare care generează un raport juridic specific.

Astfel, din acest punct de vedere, răspunderea juridică poate fi penală, civilă, administrativă, disciplinară.

V.5.1. Răspunderea penală

Răspunderea penală are ca temei infracțiunea, ca încălcare tipică a normei juridice de drept penal. Infracțiunea constă în fapta caracterizată de un anumit grad de pericol social, săvârșită cu vinovăție și sancționată de legea penală.

Sancțiunea penală intervine în momentul încălcării normelor penale și presupune îngrădirea drepturilor individuale ale persoanelor fizice sau juridice, care prin faptele lor aduc atingere valorilor protejate și apărute și prin intermediul normelor penale. Faptele care atrag aplicarea sancțiunilor penale sunt considerate de către legiuitor ca fiind grave.

Autoritățile competente ale statului, anume desemnate pentru identificarea autorului faptei, aduc în fața justiției pe acesta, astfel încât, în urma unui proces legal și echitabil, făptuitorului i se va stabili vinovăția și, în cazul în care va fi găsit vinovat de încălcarea normelor penale, va primi o pedeapsă proporțională cu gravitatea faptei sale.

În majoritatea situațiilor, acțiunea penală, prin care se realizează stabilirea vinovăției și sancționarea autorului faptei, se pune în mișcare din oficiu, autoritățile declanșând activitatea de cercetare, urmărire, judecare și condamnare a făptuitorului.

Chiar dacă autorul faptei compensează prejudiciul adus victimei, el va fi în continuare ținut să răspundă și să execute pedeapsa aplicată, deoarece aceasta constituie o măsură de apărare socială împotriva unui comportament periculos și antisocial.

Obiectivul principal al tragerii la răspunderea penală constă în prevenirea săvârșirii faptelor penale, sancțiunea constituind un mijloc de constrângere, dar și de reeducare.

Răspunderea penală se bazează întotdeauna pe vinovăția făptuitorului, aspect care determină și caracterul subiectiv al acesteia, legat de atitudinea psihică a autorului faptei. În același timp, răspunderea penală se stabilește și în funcție de circumstanțele reale ale încălcării normelor juridice, ceea ce îi conferă și un caracter obiectiv. În consecință, răspunderea penală este întotdeauna personală și limitată, având în vedere numai persoana celui care a comis fapta și numai activitatea infracțională care a avut loc.

Uneori, există situații care determină înlăturarea răspunderii penale. De exemplu, în unele situații permise de lege, împăcarea părților poate conduce la înlăturarea răspunderii autorului faptei.

V.5.2. Răspunderea administrativă

Răspunderea administrativă poate fi contravențională, disciplinară și patrimonială.

Răspunderea administrativ-contravențională este declanșată ca urmare a săvârșirii unei contravenții. Aceasta este fapta prin care se încalcă normele administrative și care prezintă un pericol social mai redus decât infracțiunea. De exemplu, traversarea străzii printr-un loc nemarcat poate constitui o contravenție sancționată potrivit legii cu avertisment sau amendă.

Subiecții răspunderii administrativ-contravenționale pot fi atât persoanele fizice, cât și cele juridice.

Răspunderea administrativ-disciplinară este antrenată ca urmare a încălcării unor drepturi și a neexecutării sau executării necorespunzătoare a unor obligații în cadrul desfășurării relațiilor în administrația publică, de exemplu între o autoritate administrativă și un funcționar angajat. Conduita acestuia din urmă poate îmbrăca forma unei abateri disciplinare, care, în general, implică neîndeplinirea sau îndeplinirea necorespunzătoare a îndatoririlor de serviciu. Sancțiunea se aplică în urma stabilirii vinovăției autorului.

Răspunderea administrativ-patrimonială este declanșată ca urmare a producerii unei pagube de natură materială, patrimonială, prin fapta unei autorități administrative publice. Subiectul unei astfel de răspunderi este statul sau o autoritate a administrației publice.

V.5.3. Răspunderea disciplinară

Răspunderea disciplinară are ca temei încălcarea unor îndatoriri de serviciu, a unor obligații profesionale.

Această formă de răspundere este determinată de încălcarea normelor de disciplină a muncii de către angajații unei unități, prin săvârșirea unei abateri disciplinare. Comportamentul necorespunzător al angajaților poate produce și pagube materiale angajatorului. În acest caz, răspunderea va fi și de natură materială, patrimonială.

Răspunderea materială a angajaților este reglementată prin intermediul normelor dreptului muncii și ale dreptului civil. Scopul instituirii răspunderii juridice constă în recuperarea pagubelor suferite de angajator, ca urmare a nerespectării de către angajat a normelor juridice, care reglementează relațiile de muncă în baza contractului de muncă.

Răspunderea materială a angajatului are în vedere doar prejudiciul efectiv, concret, suferit de către angajator, cu excepția prejudiciului cauzat prin săvârșirea unei infracțiuni.

Angajatorul trebuie să dovedească vinovăția angajatului. Acesta va răspunde personal și nu solidar pentru încălcarea normelor dreptului muncii.

Repararea pagubelor se realizează prin echivalent bănesc și nu în natură.

Răspunderea disciplinară în dreptul muncii intervine în cazul încălcării obligațiilor de serviciu stipulate în contractul de muncă. Cu toate acestea, abaterea disciplinară, pe care se întemeiază răspunderea disciplinară în acest caz, există ca urmare a încălcării normelor de disciplină a muncii, reguli care garantează raporturi normale de muncă.

Angajarea răspunderii disciplinare în dreptul muncii nu este legată de crearea unui prejudiciu, ci de încălcare efectivă a normelor de disciplină a muncii.

V.5.4. Răspunderea civilă

Răspunderea civilă constă într-un raport obligațional, în virtutea căruia un subiect de drept trebuie să repare prejudiciul cauzat prin fapta sa sau, în circumstanțele stipulate de lege, a unei alte persoane.

Răspunderea civilă poate fi de natură delictuală sau contractuală.

Răspunderea civilă delictuală intervine atunci când o persoană cauzează alteia un prejudiciu prin fapta sa ilicită, săvârșită ca urmare a încălcării unor obligații generale, instituite prin intermediul normelor de drept civil. Astfel, această formă de răspundere civilă se materializează pentru fapta ilicită proprie unei persoane (art. 1357-1371 din Codul civil), pentru fapta altei persoane (art. 1372-1374 din Codul civil) sau pentru pagubele produse de lucruri, animale sau ca urmare a ruinei edificiului (art. 1375-1380 din Codul civil).

Răspunderea civilă contractuală intervine ca urmare a neexecutării, executării necorespunzătoare sau cu întârziere a obligațiilor contractuale de către una dintre părțile implicate în respectiva convenție. Astfel, partea care își încalcă obligațiile, asumate prin încheierea unui contract, are obligația reparării prejudiciului creat celorlalți participanți la înțelegere (art. 1350 din Codul civil).

Alegeți varianta corectă în următoarele exemple:

1. Principiul unicității răspunderii:
 - a) poartă și denumirea de *non bis in idem*;
 - b) exclude aplicarea mai multor sancțiuni pentru aceeași faptă;
 - c) exclude aplicarea mai multor sancțiuni de natură diferită pentru aceeași faptă
2. Condițiile de angajare a răspunderii juridice sunt:
 - a) existența unei fapte ilicite;
 - b) existența unui prejudiciu;
 - c) existența legăturii de cauzalitate între faptă și prejudiciu;
 - d) existența vinovăției.
3. Instituirea răspunderii penale presupune:
 - a) săvârșirea unei infracțiuni;
 - b) săvârșirea unei contravenții;
 - c) săvârșirea unui delict civil de natură să producă o pagubă însemnată.

Capitolul VI

DREPTUL DE PROPRIETATE

Obiective:

- definirea noțiunii de „drept de proprietate”;
- identificarea și explicarea formelor de proprietate;
- analizarea atributelor dreptului de proprietate;
- explicarea modalităților de dobândire și apărare a dreptului de proprietate.

VI.1. Noțiunea de „drept de proprietate”

Acumularea de bunuri, pe parcursul existenței unei persoane fizice sau juridice, este un fenomen natural, dar care, din punct de vedere juridic, își găsește rațiunea și, implicit, ocrotirea prin intermediul legii, care garantează recunoașterea și respectarea dreptului de proprietate.

Astfel, ca în orice stat democratic, Constituția României (art. 44 și art. 136), precum și Codul civil (Cartea a III-a) definesc și reglementează detaliile referitoare la proprietatea privată și cea publică.

Uneori, în literatura de specialitate, termenul de „proprietate” și cel de „drept de proprietate” sunt sinonime. Cu toate acestea, din punct de vedere juridic, în sens larg, termenul de „proprietate” are înțelesul de deținere exclusivă a unui bun de către o persoană și posibilitatea de a-l folosi potrivit bunului plac, în limitele legii. În sens restrâns însă, proprietatea este înțeleasă ca un drept real, exclusiv, absolut și perpetuu, care poate fi apărut la nevoie prin intermediul justiției. Cu alte cuvinte, dreptul de proprietate este un drept opozabil tuturor (*erga omnes*), neîngrădit în conținutul său decât de lege, titularul său exercitându-l singur, fără concursul altor persoane. De asemenea, dreptul de proprietate este perpetuu, adică nu se pierde prin moartea titularului său, fiind transmisibil, și nici nu se stinge prin neîntrebuințarea bunului de către proprietarul acestuia.

În literatura juridică, dreptul de proprietate este definit ca „acel drept real care conferă titularului său dreptul de a întrebuința un bun potrivit naturii sau destinației sale, de a-l folosi și de a dispune de el, în mod exclusiv și perpetuu, în cadrul și cu respectarea dispozițiilor legale”¹.

VI.2. Obiectul dreptului de proprietate

În limbajul comun, termenul de proprietate poate fi înțeles și în sensul de obiect al dreptului de proprietate, adică bunurile asupra cărora se exercită acest drept.

Legea și doctrina juridică clasifică bunurile în funcție de mai multe criterii. Dintre aceste clasificări reținem câteva mai importante:

a. În funcție de modul de percepere al bunurilor acestea pot fi *corporale* și *incorporale*. Bunurile corporale sunt cele care au o existență materială, concretă, putând fi percepute cu ajutorul simțurilor (o clădire, un copac etc.). Bunurile incorporale sunt cele care au o existență abstractă, cum este cazul drepturilor pe care o persoană le are și le poate exercita în condițiile legii. Acestea nu pot fi percepute ele însele cu ajutorul simțurilor, ci doar prin efectele lor. De exemplu, exercitarea dreptului de proprietate prin vinderea unui bun se concretizează într-o sumă de bani.

b. În funcție de regimul stabilit de lege, bunurile pot fi *publice* sau *private*. Bunurile publice sunt cele de interes public, aflate în proprietatea exclusivă a statului. Bunurile private sunt cele care pot fi deținute de particulari, persoane fizice sau juridice. Adiacent acestei

¹ Ion P. Filipescu, *Dreptul civil. Dreptul de proprietate și alte drepturi reale*, Editura Actami, București, 1998, p. 83.

clasificări, mai putem distinge între bunuri aflate în circuitul civil și cele scoase din circuitul civil. Majoritatea bunurilor pot face obiectul oricăror convenții între persoane fizice sau juridice. Cu toate acestea, există și bunuri care, potrivit legii, au un regim special și, în consecință, nu se poate dispune de ele decât în anumite condiții (substanțele periculoase, hărți militare).

c. În funcție de caracteristicile lor fizice, bunurile pot fi *mobile* și *imobile*. Bunurile imobile sunt cele care nu pot fi deplasate dintr-un loc în altul. Bunurile pot fi imobile datorită naturii lor (clădiri, terenuri), datorită destinației lor (mașini, unelte existente într-o hală de producție) sau obiectului la care se referă (toate drepturile al căror obiect este un bun imobil). Bunurile mobile sunt cele care pot fi mutate dintr-un loc în altul. La rândul lor, ele pot fi mobile prin natura lor (un cal, o mașină), prin anticipație (recoltele, fructele culese, piatra extrasă dintr-o carieră) sau datorită obiectului la care se referă (drepturile de creanță care se referă la un bun mobil).

d. În funcție de natura lor, bunurile pot fi *divizibile* sau *indivizibile*. Bunurile divizibile sunt cele care pot fi împărțite fără a-și diminua valoarea (un val de stofă), pe când cele indivizibile sunt bunurile care odată împărțite înlătură posibilitatea de a mai fi folosite ca atare, diminuându-și sau pierzându-și valoarea (un animal, un costum de haine).

e. În funcție de caracteristicile naturale ale bunului sau de voința omului, bunurile pot fi *principale* sau *accesorii*. Bunurile principale sunt cele care pot fi folosite independent de alte bunuri, pe când cele accesorii, de unde și denumirea, depind de folosirea altui bun (o cheie pentru ușă, vâslele pentru barcă). Astfel, bunul accesoriu urmează situația juridică a bunului principal.

De asemenea, Codul civil mai clasifică bunurile după natura lor, în bunuri *fungibile*, care pot fi determinate prin numărare, cântărire, pot fi măsurate și pot fi înlocuite cu altele de același fel, și bunuri *nefungibile*, care nu pot fi determinate în acest mod. De asemenea, bunurile sunt consumptibile, care își diminuează substanța prin folosire, și neconsumptibile, care nu se epuizează prin utilizare.

Riscul pieirii bunurilor revine proprietarului acestuia, cu excepția cazului în care riscul a fost asumat de către o altă persoană sau dacă prin lege nu se dispune altfel.

VI.3. Formele dreptului de proprietate

Titularii dreptului de proprietate pot fi persoane fizice sau persoane juridice.

În funcție de titular, proprietatea poate fi publică sau privată (art. 552 din Codul civil).

În conformitate cu reglementările Codului civil (art. 858-875), *proprietatea publică* se concretizează în „dreptul de proprietate ce aparține statului sau unei unități administrativ-teritoriale asupra bunurilor care prin natura lor sau prin declarația legii sunt de uz ori de interes public, cu condiția să fie dobândite prin unul dintre modurile prevăzute de lege” (art. 858 din Codul civil).

Bunurile care pot face obiectul exclusiv al dreptului de proprietate publică sunt stabilite prin lege organică. Acestea sunt bogățiile de interes public ale subsolului, spațiul aerian, apele cu potențial energetic valorificabil, de interes național, plajele, marea teritorială, resursele naturale ale zonei economice și ale platoului continental etc.

Datorită importanței lor, bunurile publice au un regim special. Ele sunt inalienabile, adică nu pot fi înstrăinate, imprescriptibile, nu pot fi dobândite prin prescrierea dreptului de proprietate, și insesizabile, nu pot fi urmărite silit.

Cu toate acestea, dobândirea dreptului de proprietate publică se poate realiza prin: achiziție publică, expropriere pentru utilitate publică, donație, convenție cu titlu oneros, transfer de bunuri din domeniul privat al statului în cel public etc. (art. 863 din Codul civil).

Titularilor dreptului de proprietate publică le revine dreptul de administrare, de concesiune sau de acordare a folosinței gratuite a bunurilor care se află în proprietate publică.

Proprietatea privată (art. 555-692 din Codul civil) constă în „dreptul titularului de a poseda, folosi și dispune de un bun în mod absolut, exclusiv și perpetuu, în limitele stabilite de lege” (art. 555 din Codul civil).

Exercitarea dreptului de proprietate poate fi limitată de caracteristicile fizice ale bunului aflat în proprietate, de către proprietarul bunului care își exercită voința în acest sens sau chiar de către legiuitor.

Obiectul proprietății private îl constituie bunurile de uz sau de interes privat aparținând persoanelor fizice, persoanelor juridice private sau publice, inclusiv bunurile care aparțin domeniului privat al statului sau al unităților administrativ-teritoriale, conform art. 553, alin. (1). Aceste bunuri se află în circuitul civil, putând fi dobândite în orice mod prevăzut de lege.

Proprietatea privată asupra unui bun poate aparține unei singure persoane sau mai multor persoane, numiți coproprietari. Aceștia stăpânesc în comun un bun, dreptul de proprietate al fiecăruia fiind determinat matematic, sub forma unei fracțiuni, bunul nefiind însă divizat în materialitatea sa. Coproprietatea poate fi temporară (obișnuită) sau perpetuă (forțată), în funcție de situația concretă.

VI.4. Atributele dreptului de proprietate

Definiția dreptului de proprietate, așa cum a fost ea prezentată anterior, evidențiază cele trei atribute sau componente ale acestui drept:

- **posesia** – dreptul de a întrebuința un bun potrivit naturii sau destinației sale;
- **folosința** – dreptul de a obține și de a se bucura de foloasele pe care un bun le poate produce (produse agricole, venituri);
- **dispoziția** – dreptul de a dispune de bun în funcție de nevoile personale (vânzare, consumare, închiriere, împrumut etc.), în condițiile legii.

Atributele dreptului de proprietate pot fi înstrăinate separat sau nu de către proprietarul unui bun. De exemplu, închirierea unui apartament presupune acordarea posesiei și folosinței bunului de către proprietar altei persoane, chiriașului. Proprietarul va păstra dispoziția asupra bunului. De asemenea, împrumutarea unui bun presupune înstrăinarea temporară a bunului de către proprietar, care acordă dreptul de posesie și folosință, păstrându-și dreptul de a dispune de bun. Dacă însă, de exemplu, proprietarul decide să vândă bunul, atunci el va ceda dreptul de posesie, folosință, dar și de dispoziție, adică dreptul de proprietate, noului proprietar al bunului.

Posesia și efectele sale

Întrebuințarea unui bun este un atribut esențial al dreptului de proprietate. Din punct de vedere juridic, acest fapt este numit posesie. Codul civil reglementează principalele aspecte legate de posesie în art. 916-952.

Posesia este definită ca fiind „exercitarea în fapt a prerogativelor dreptului de proprietate asupra unui bun de către persoana care îl stăpânește și care se comportă ca un proprietar” (art. 916 din Codul civil). Din această definiție, rezultă faptul că posesia unui bun creează impresia de proprietate. Cu alte cuvinte, o persoană care întrebuințează un bun pentru sine și are grijă de acesta poate da impresia că este proprietarul acelui bun, deși, în realitate, el nu este. Juridic vorbind, posesia utilă generează ideea de proprietate. Dacă o persoană deține un bun, însă nu îl folosește, acea persoană nu se numește posesor, ci detentor precar, înlăturându-se însăși ideea de posibilă proprietate.

Posesia unui bun va fi utilă dacă va fi lipsită de următoarele vicii:

- **Discontinuitatea** – posesia trebuie să se exercite continuu, fără întreruperi anormale de timp, cum ar fi, de exemplu, un teren agricol lucrat doar la intervale de doi, trei ani.
- **Violența** – posesia trebuie să fie exercitată netulburat, pașnic, liniștit. Orice act de violență în contra sau din partea adversarului va conduce la vicierea posesiei.
- **Clandestinitatea** – posesia trebuie să fie publică, adică să fie exercitată în mod deschis, așa cum însuși proprietarul bunului ar exercita-o, nu pe ascuns.
- **Precaritatea** – posesorul trebuie să întrebuințeze bunul ca și cum ar fi proprietarul acestuia.

Aceste vicii pot fi temporare, iar înlăturarea lor determină posesia utilă a bunului.

Aceasta poate fi presupusă până la dovada contrară.

Efectele posesiei:

- posesorul poate dobândi proprietate asupra bunului posedat sau asupra fructelor produse de acesta;

- în cazul bunurilor mobile, posesorul lor este prezumat proprietar până la proba contrarie;
- în situația în care un bun mobil nu aparține nimănui, în condițiile legii, posesorul său devine proprietarul acestuia.

Încetarea posesiei intervine în următoarele cazuri:

- transformarea posesiei în detenție precară;
- înstrăinarea bunului;
- abandonarea bunului mobil;
- renunțarea, prin declarație, la dreptul de proprietate asupra imobilelor;
- pieirea bunului;
- trecerea bunului în proprietate publică;
- deposedare de bun mai mult de un an.

VI.5. Dobândirea dreptului de proprietate

Dobândirea dreptului de proprietate privată se poate realiza prin convenție, moștenire legală sau testamentară, accesiune, uzucapiune, posesie de bună-credință, ocupațiune, tradițiune, hotărâre judecătorească, act administrativ (art. 557 din Codul civil).

Dreptul de proprietate asupra unui bun se poate dobândi în urma încheierii unei *convenții*, al unui contract între proprietarul bunului și alte persoane. În cazul bunurilor imobile, încheierea unei astfel de convenții trebuie urmată de anumite formalități, pentru dobândirea și recunoașterea dreptului de proprietate. Astfel, potrivit legii, numele noului proprietar va fi trecut în cartea funciară, registru care ține evidența proprietății bunurilor imobile din România.

O altă modalitate de dobândire și transferare a dreptului de proprietate o constituie *moștenirea*. Moștenitorii primesc de la predecesorul lor dreptul de proprietate asupra bunului sau bunurilor pe care acesta le deținea în timpul vieții. Acest lucru poate avea loc prin efectul legii (moștenire legală) sau potrivit ultimei dorințe a proprietarului decedat (testament).

Accesiunea, ca modalitate de dobândire a dreptului de proprietate, poate fi imobiliară sau mobilă. Prin accesiune, proprietarul unui bun devine și proprietarul a tot ce se alipește cu bunul (aluviunile care se depun de-a lungul malurilor) ori se încorporează în acesta (manopera unui costum de haine realizat cu materialul clientului), dacă legea nu prevede altfel (art. 567 din Codul civil).

Uzucapiunea presupune dobândirea dreptului de proprietate asupra unui bun imobil sau mobil după folosirea acestuia un timp îndelungat: 5-10 ani, dacă posesorul bunului imobil a fost de bună-credință (art. 930-931 din Codul civil), sau 10 ani, dacă posesorul bunului mobil, deși știa că bunul nu îi aparține, l-a folosit ca un adevărat proprietar, bucurându-se de beneficii și suportând eventualele riscuri (art. 939 din Codul civil).

În cazul bunurilor mobile, *posesia de bună-credință* poate determina dobândirea dreptului de proprietate. Este situația în care persoana de bună-credință încheie cu un neproprietar un act oneros de transmitere a dreptului de proprietate asupra unui bun mobil și devine totuși proprietarul bunului în momentul luării sale în posesie efectivă. Cu toate acestea, bunul furat sau pierdut poate fi revendicat de la posesorul de bună-credință în termen de 3 ani de la data la care proprietarul a pierdut stăpânirea materială a bunului (art. 937, alin. (1) și (2) din Codul civil).

Ocupațiunea presupune că posesorul unui bun mobil, care nu aparține nimănui, devine proprietarul acestuia de la data intrării în posesie, cu respectarea legii (peștele, vânatul prins) (art. 941 din Codul civil).

Tradițiunea reprezintă predarea efectivă, materială, a unui bun noului proprietar. Momentul predării echivalează cu dobândirea dreptului de proprietate asupra bunului.

Dreptul de proprietate se poate dobândi în baza unei hotărâri judecătorești, act prin care instanța de judecată stinge un conflict juridic.

De asemenea, dreptul de proprietate poate fi dobândit și ca efect al unui act administrativ.

VI.6. Apărarea dreptului de proprietate

Dreptul de proprietate se poate apăra în justiție prin intermediul unor acțiuni reglementate de lege. Astfel, proprietatea poate fi apărată direct, pe baza acțiunii în revendicare, sau indirect, pe baza acțiunilor posesorii.

Acțiunea în revendicare este instrumentul prin care proprietarul unui bun poate să îl revendice de la posesorul său sau de la o altă persoană care îl deține fără drept. Proprietarul poate cere și despăgubiri pentru tulburarea exercitării dreptului său de proprietate sau pentru stricăciuni aduse bunului (art. 563 din Codul civil).

Acțiunile posesorii permit apărarea indirectă a dreptului de proprietate, ele fiind destinate, de fapt, apărării posesiei. Cu toate acestea, posesorul bunului și proprietarul acestuia se pot îndrepta împreună cu aceste acțiuni împotriva oricărei persoane care ar tulbura, în mod direct, exercitarea posesiei asupra unui bun sau, în mod indirect, exercitarea dreptului de proprietate asupra acestuia.

Alegeți varianta corectă în următoarele exemple:

1. Dreptul de proprietate:
 - a) este un drept real;
 - b) poate fi impus *erga omnes*;
 - c) este un drept imprescriptibil.
2. Atributele dreptului de proprietate sunt:
 - a) posesia;
 - b) diligența;
 - c) dispoziția;
 - d) folosința.
3. Dobândirea dreptului de proprietate se poate realiza prin:
 - a) ocupațiune;
 - b) moștenire testamentară;
 - c) accesiune.